

Översikter och meddelanden

Hur deliberativt är det akademiska seminariet?

Zohreh Khoban

Jag har nyligen disputerat vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala. Min avhandling tar sin utgångspunkt i teorier om diskursetik, kommunikativt handlande och deliberativt demokrati. Under avhandlingsarbetet har jag stött på många texter om människors vilja och förmåga att deliberera. I dessa texter tas ofta det akademiska seminariet upp som ett typexempel på ett deliberativt forum – särskilt bland dem som är pessimistiskt inställda till möjligheten till deliberation utanför akademien. Men hur deliberativt är egentligen det akademiska seminariet? Detta är inget jag studerar i min avhandling. Jag har dock reflekterat över frågan, och tänkte att den kunde intressera andra statsvetare.

Svaret på hur deliberativt det akademiska seminariet är beror givetvis på vilken kontext man utgår ifrån. Jag kommer här att utgå ifrån mina egna erfarenheter från statsvetenskapliga seminarier i Uppsala och London. Vidare beror svaret på vad som menas med deliberation. Vanligtvis beskrivs deliberation som ett jämlikt samtal där deltagarna är villiga att lyssna på varandra, ange skäl för sina åsikter, samt ompröva dem i syfte att fatta väl övervägda beslut i en specifik fråga. Enligt denna definition uppfyller ofta den gängse idén om det akademiska seminariet deliberationskriterierna. I praktiken är det inte ovanligt att samtalen präglas av ojämlikhet grundad i exempelvis kön och akademisk titel. Men i teorin verkar vi vara överens om att vi under seminarier bör behandla varandra jämlikt och respektfullt, förklara hur vi har tänkt, och vara öppna för kritik och förslag.

Det finns dock en annan, kritisk-teoretisk, idé om deliberation. Enligt denna idé är deliberation en gemensam ansträngning för att både identifiera och ta itu med viktiga frågor. Tanken är att vi behöver kommunicera med varandra, inte bara för att lösa problem, utan också för att bättre förstå vilka problem vi står inför. Jag har undantagsvis deltagit i akademiska seminarier där själva forskningsproblemet diskuterats. Men de flesta av gångerna har nästan all seminarietid gått åt att diskutera lösningar på ganska låsta frågeställningar och färdigskurna forskningspussel. I bästa fall har dessa seminarier handlat om att hjälpa en kollega att till exempel vässa argument eller förbättra metoden. I värsta fall har de liknat ett förhör, där ett projekt granskats i sömnarna och författaren fått stå till svars.

Behöver vi då verkligen tänka tillsammans för att utforma frågeställningar? Det beror förstas på vad syftet med frågeställningarna är. Enligt Uppsala universitets måldokument är universitetets uppgift att vinna och förmedla kunskap till mänsklighetens gagn och för en bättre värld. Som statsvetare är vi vana vid att förhålla oss till denna uppgift, och vi förväntas beskriva relevansen av vår forskning. Men enligt min erfarenhet diskuterar vi sällan detta under seminarier. Om samhällsrelevans och motiveringar kommit på tal så har det varit för att någon destruktivt ifrågasatt en frågeställning eller ett helt forskningsfält. Eller så har motiveringar diskuterats i strategiska ordalag – så kallad framing. ”Det beror på vilken tidskrift han ska skicka in till”, som en professor sa till mig när jag föreslog ett alternativt sätt att närma sig en kollegas forskningsfråga.

Det är bra att olika tidskrifter och forskare fokuserar på olika ämnen och ställer olika slags frågor. Syftet med att diskutera

forskningsfrågor bör inte vara att komma överens om en enda fråga som vi alla måste besvara. Men forskningsfrågorna bör heller inte betraktas som ett publikationsfrämjande eller idéhistoriskt smörgåsbord som vi snabbt plockar något ifrån medan vi rusar till metoderna och slutsatserna. Om vi vill vinna kunskap för en bättre värld, är det viktigt att vi frågar engagerat och eftertänksamt, i samtal med forskare (och icke-forskare) som har andra perspektiv, erfarenheter och kunskaper än vad vi själva har.

Att fråga engagerat och eftertänksamt förutsätter att vi emellanåt vill och kan teoretisera. Det är inte helt lätt. För det första är vi ovana. Som Richard Swedberg poängterar i sin artikel *Theorizing in sociology and social science: Turning to the context of discovery*, är vi mer vana vid att utgå ifrån redan etablerade teorier, som vi sedan använder för att formulera och testa hypoteser. Vidare kan det vara obekvämt att teoretisera. Som Murray David påpekar i artikeln *That's interesting: Towards a phenomenology of sociology and a sociology of phenomenology*, kräver intressant teoretiserande att vi söker bortom vissa av de teoretiska antaganden som vår publik för närvarande tar för givna. Sammantaget vilar alltså en fruktbar frågeprocess på en insikt om att det är ointressant att ställa frågor genom att bekräfta alla aspekter av våra kollegors världsbild, och svårt att vinna ny kunskap genom att endast stå på gigantens axlar – hur många de än må vara. Tänk så spännande och lärorikt det vore att delta i seminarier som präglas av en sådan attityd!

Jag förstår att vi inte bara vill ägna oss åt att fråga. Vi vill också svara – tydligt, noggrant och tillförlitligt. Och vi vill kommunicera våra svar till omvärlden. Detta är centralt i vårt arbete, och det akademiska seminariet är ett utmärkt forum för att utveckla dessa aspekter av forskningen. Men som Roland Paulsen, Yannis Gabriel och Mats Alvesson belyser i sin bok *Return to meaning: A social science with something to say*, blir metoder, slutsatser och publiceringar viktiga först när vi har

formulerat frågor som är relevanta att besvara.

Ett deliberativt akademiskt seminarium, i den mer kritisk-teoretiska bemärkelsen, kräver att vi betraktar seminariet som en gemensam ansträngning till både relevanta frågor och skickliga genomföranden. Jag menar inte att vi alltid ska prata om frågeställningar och samhällsproblem. Ibland är syftet med seminarier att till exempel diskutera en viss typ av metod. Men mitt intryck är att vågskålen med samtal om genomförande överlag är väldigt mycket tyngre än den med samtal om själva frågeställningarna och forskningspusslen. Jag tror att vi kan finna balans med hjälp av seminarier som främst syftar till att formulera forskningsfrågor. Förra året anordnades faktiskt en sådan seminarieserie i Uppsala! Jag tror också det vore bra att som regel alltid ägna tid åt att diskutera (obs inte hålla förhör om) samhällsrelevans när vi samlas kring (tidiga) textutkast. Ett konkret förslag jag har vad gäller forskarutbildningen är att ersätta det årliga metodinternatet, där förstaårsdoktorander från olika statsvetenskapliga institutioner samlas, med ett internat där det ges möjlighet att diskutera samhällsproblem utifrån forskningsfrågor av intresse, och forskningsfrågor utifrån samhällsproblem som engagerar. För egen del tror jag att min avhandling hade gynnats av fler sådana samtal. De hade krävt mer tålamod och mod, både från mig och min omgivning. Men jag tror att den typen av diskussioner är outhärliga för att vinna viktig kunskap. Dessutom skulle fler gemensamma ansträngningar att stärka frågeställningar leda till att det akademiska seminariet verkligen förtjänar den deliberativa stämpeln som vi redan satt på våra diskussioner.

REFERENSER

- David, Murray, 1971. "That's interesting: Towards a phenomenology of sociology and a sociology of phenomenology". *Philosophy of the social sciences*, 1(2), 309-344.
- Paulsen, Roland, Gabriel, Yannis & Alvesson, Mats, 2017. *Return to meaning: A social science with something to say*. Oxford University Press.

Swedberg, Rickard, 2012. "Theorizing in sociology and social science: Turning to the context of discovery", *Theory and society*, 41(1), 1-40.

Zohreh Khoban är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
E-post: zohreh.khoban@statsvet.uu.se